

Alkon lakon vaikutus rikollisuuteen

Esa Österberg

Keväällä 1985 Alkon myyjät olivat lakossa noin neljän viikon ajan. Tarkasti sanottuna Alkon myymälät olivat kiinni maaliskuun 29. päivästä huhtikuun 27. päivään.

Normaalioloissa suomalaiset ostavat noin 60 % alkoholijuomistaan Alkon myymälöistä. Alkoholien saatavuus ei siis Alkon lakon aikana täysin tyrehtynyt, koska alkoholijuomien anniskelu jatkui ravintoloissa normaaliin tapaan ja koska keskiolutta sai sekä elintarvikeliikkeistä että keskioluen anniskelupaikoista. Normaalioloissa suomalaisten kuluttamasta alkoholista noin yksi viidesosa on peräisin anniskeluravintoloista ja toinen viidesosa on keskioluen nauttimisesta.

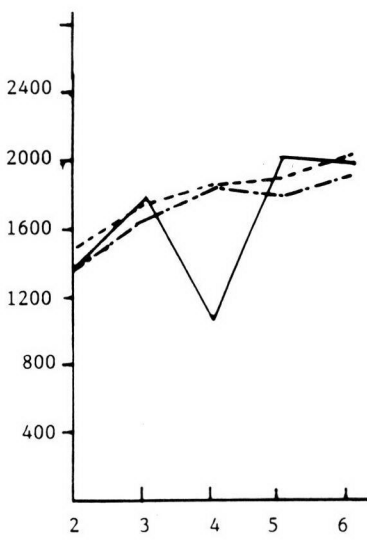
Jos Alkon myymälät eivät olisi olleet kiinni, olisi Alkon alkoholijuomien vähittäismyynti ollut vuonna 1985 noin 9 % suurempi kuin se todellisuudessa oli. Puhtaaksi alkoholiksi muunnettuna myynti olisi ollut noin 1,7 miljoonaa litraa todellista suurempi. On arvioitu, että lakko lisäsi keskioluen myyntiä puhtaaksi alkoholiksi muunnettuna noin 0,3 miljoonaa litraa ja että ravintoloiden alkoholijuomien myynti lisääntyi lakon vuoksi noin 0,1 miljoonaa litraa puhtaaksi alkoholiksi muunnettuna (Simpura & Österberg & Haavisto 1986). Kuukauden mittaisen lakon vaikutuksia vähensi myös se, että nykyään monilla suomalaisilla on huomattavia alkoholimääriä kotivarastoissaan, joihin lakon aikana voitiin turvautua. On arvioitu, että syyskuussa 1984 kuluttajilla oli kotivarastoissaan alkoholia noin yhden kuukauden kulutusta vastaava määrä (Österberg 1986). Lisäksi Alkon myyntitiedot osoittavat, että kuluttajat hamstrasivat alkoholijuomia ennen lakon alkamista noin 0,4 miljoonaa litraa puhtaaksi alkoholiksi muunnettuna. Kaiken kaikkiaan edellä todettu merkitsee sitä, että Alkon lakko vähensi alkoholijuomien kulutusta vuoden 1985 huhtikuussa enintään 30 % ja todennäköisesti tätä arviota vähemmän.

Tässä artikkelissa tarkastellaan kuukauden pituisen Alkon lakon vaikutuksia rikollisuuteen. Alkon myyjien lakko kesti käytännössä varsin täsmälleen huhtikuun, joten materiaalina on käytetty poliisin tietoon tulleita rikoksia kuukausitasolla. Tarkastelun kohteena ovat sellaiset alkoholin käyttöön liittyvät rikokset kuten esimerkiksi pahoinpitelyrikokset, rattijuopumus, juopumus, omaisuusrikokset ja erilaiset alkoholilainsäädäntöä vastaan tehdyt rikokset. Vuoden 1985 huhtikuun rikostietoja tullaan vertaamaan sekä saman vuoden edeltävien ja seuraavien kuukausien tietoihin että edellisen ja seuraavan vuoden tietoihin.

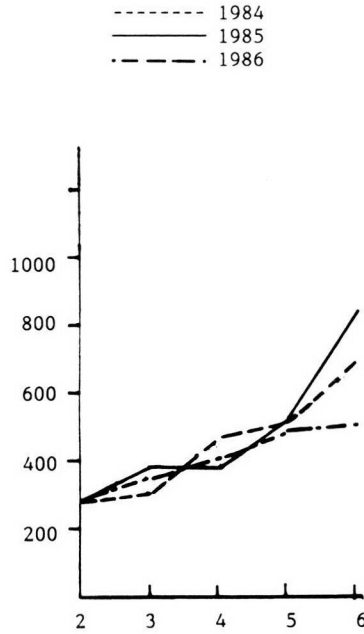
Alkon lakon vaikutukset rikollisuuteen vuonna 1972

Vuoden 1985 lakkokokemus ei ole ensimmäinen Suomessa. Myös vuonna 1972 Alkon myyjät olivat lakossa ja tuolloinkin lakko kesti varsin täsmälleen yhden kalenterikuukauden eli vuoden 1972 toukokuun. Vuoden 1972 lakko muistutti vuoden 1985 lakkoa myös sikäli, että silloinkin lakko koski vain Alkon vähittäismyyntiä; alkoholia sai lakon aikana anniskeluravintoloista ja keskioluen myynti jatkui tavanomaiseen tapaan elintarvikeliikkeissä ja keskiolutkahviloissa.

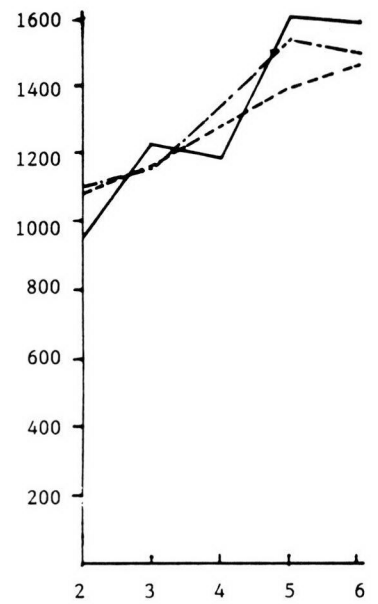
Hannu Takala on analysoinut vuoden 1972 lakon vaikutuksia. Hänen mukaansa ”vuoden 1972 toukokuussa (lakkokuussa) tuli poliisin tietoon vähemmän virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja haitantekoa, pahoinpitelyrikkoksia, huvitilaisuuksien häiritsemisiä, alkoholipitoisen aineen luvatonta myyntiä, hallussapitoa ja kuljetusta, rattijuoppoustopauksia ja muita alkoholilakirikoksia paitsi luvatonta valmistusta ja maahantuontia kuin edellisen vuoden toukokuussa. Ainoastaan alkoholipitoisen aineen luvaton valmistus ja maahantuonti sekä huumausainerikokset lisääntyivät edellisen

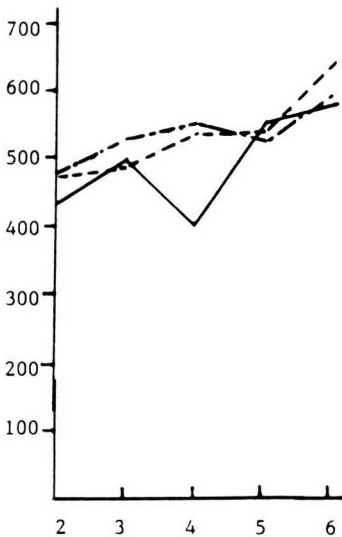
Kuvio 1a: juopumuspidätykset

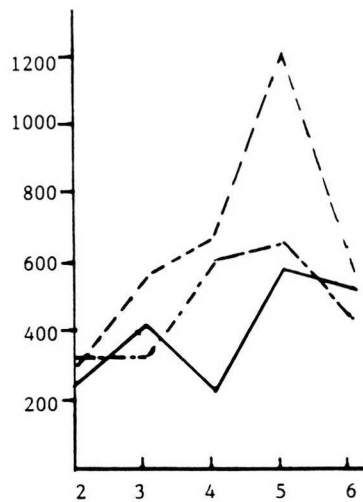
Kuvio 1c: huvitilaisuuksien häirintä

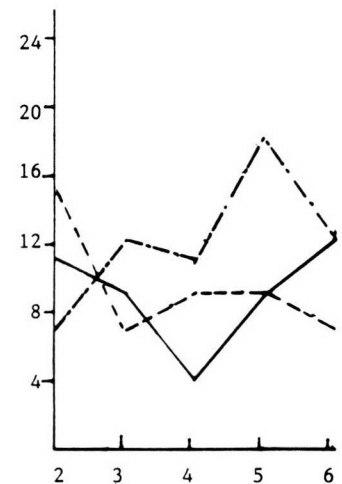
Kuvio 1e: pahoimpitelyrikokset

Kuvio 1b: virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ja haitanteko virkamiehelle

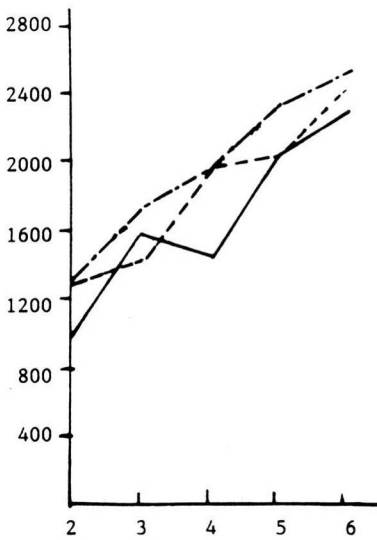
Kuvio 1d: alkoholin nauttiminen julkisella paikalla

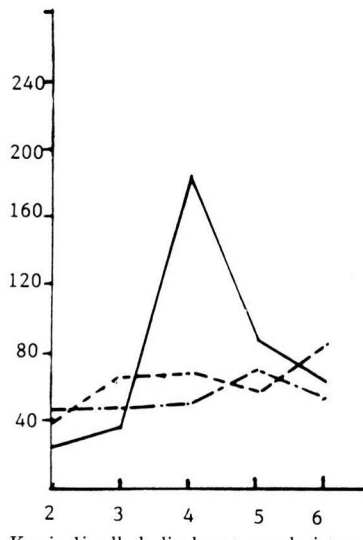
Kuvio 1f: tapot ja murhat

vuoden toukokuuhun verrattuna. . . Pahoimpitelyrikokset-ryhmän sisällä törkeät pahoimpitelyt vähenivät suhteellisesti eniten” (Takala 1973). Klaus Mäkelä (1980) on tarkentanut lakon vaikutuksia toteamalla, että ”juopumuspidätykset vähenivät lakon vuoksi noin puolella. Väkivaltarikokset vähenivät noin 20—25 prosenttia. . . Rattijuopumustapauksia oli

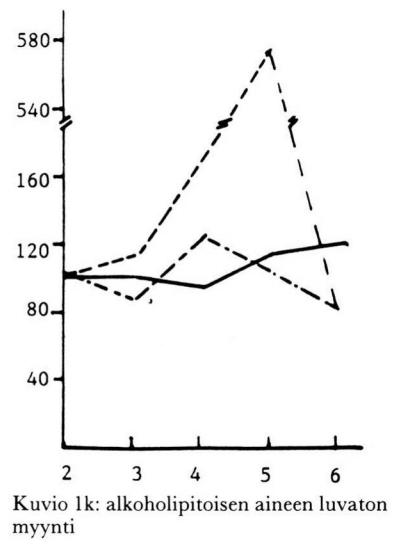
ehkä 10—15 prosenttia vähemmän kuin olisi ollut ilman Alkon lakkoa” (Mäkelä 1980, 137). Samansuuruisen vaikutukseen rattijuopumuksen osalta päätyivät myös Antti Alha ja Pirjo Tanner (1973) tarkastelemalla Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksen oikeuskeimian osaston tutkimia rattijuopumustapauksia.

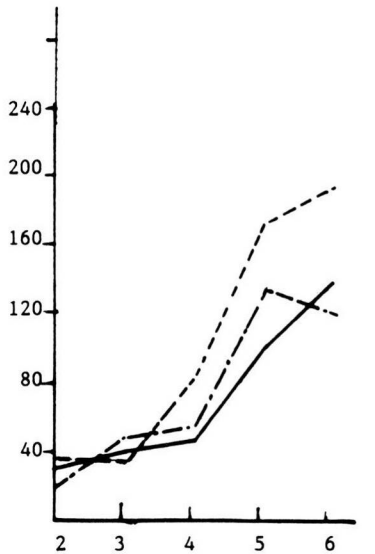
Kuvio lg: rattijuopumus

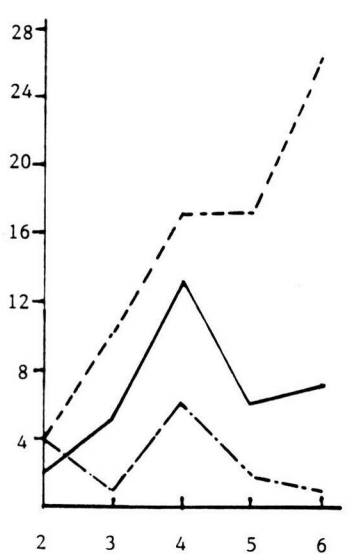
Kuvio li: alkoholin luvaton valmistus

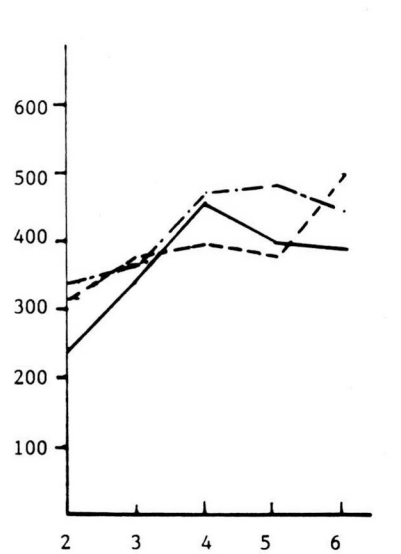
Kuvio lk: alkoholipitoisen aineen luvaton myynti

Kuvio lh: liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla

Kuvio lj: alkoholin luvaton maahan-tuonti

Kuvio ll: alkoholipitoisen aineen luvaton hallussapito ja kuljetus

Alkon lakon vaikutukset vuonna 1985

Alkoholin käyttöön kytkeytyvän rikollisuuden kehitys helmi—kesäkuussa vuosina 1984—1986 on esitetty kuvioissa 1a—1l.

Päihtymisen takia säilöön otetut. Kevätkuukaudet ovat yleensä lisääntyvien säilöönottojen aikaa. Vuonna 1985 päihtyneiden säilöönnotot kuitenkin vähenivät voimakkaasti maaliskuusta huhtikuuhun (kuvio 1a). Kun vertailukohteena käytetään vuosien 1984 ja 1986

lukuja, voidaan päihtymisen takia säilöön otettujen määrän arvella alentuneen lakon vuoksi vuoden 1985 huhtikuussa noin 40 %.

Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ja haitanteko virkamiehelle. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ja haitanteko virkamiehelle ovat lähinnä tämän tekemistä juopuneena pidätystilanteessa. Kuvioista 1b havaitaan virkamiehen työn vaikeuttamisen vähentyneen selvästi maaliskuusta huhtikuuhun vuonna 1985. Vuoden 1985 huhtikuun luku on noin neljän-

neksen pienempi kuin vastaava luku vuosien 1984 ja 1986 huhtikuussa.

Huvitilaisuuksien häirintä. Julkisten huvitilaisuuksien häirintä väheni vuonna 1985 maaliskuusta huhtikuuhun, kun häirintä yleensä on ollut kasvamassa kevätkuukausina (kuvio 1c). Edellisen ja seuraavan vuoden lukuihin verrattuna huvitilaisuuksien häirinnän voidaan vuoden 1985 huhtikuussa arvioida olleen noin 15—20 % normaalitilannetta alemmalla tasolla.

Alkoholipitoisen aineen nauttiminen julkisella paikalla. Alkoholilakirikoksista alkoholipitoisen aineen nauttiminen julkisella paikalla liittyy ennen kaikkea katukuvan siisteyteen. Alkoholipitoisen aineen nauttiminen julkisella paikalla väheni selvästi vuonna 1985 maaliskuusta huhtikuuhun ja lisääntyi huhtikuusta toukokuuhun (kuvio 1d). Verrattuna vuosien 1984 ja 1986 lukuihin voidaan lakon arvioida vähentäneen alkoholin nauttimista julkisella paikalla lähes kolmannekseen normaalitasosta.

Väkivaltarikollisuus. Suomessa noin kaksi kolmannesta väkivaltarikoksista tehdään alkoholin vaikutuksen alaisena. Pahoinpitelyrikollisuus näyttää normaalioloissa lisääntyvän keväällä. Vuonna 1985 pahoinpitelyrikosten määrä aleni maaliskuusta huhtikuuhun ja kohosi voimakkaasti huhtikuusta toukokuuhun (kuvio 1e). Lakon vuoksi pahoinpitelyrikosten voidaan arvioida vähentyneen vuoden 1985 huhtikuussa noin 15 %.

Tapot ja murhat. Tappoja ja murhia tulee poliisin tietoon kuukaudessa noin 10. Niiden määrä vaihtelee melkoisesti kuukaudesta toiseen, joten murhia ja tappoja koskevien kuukausitietojen perusteella on uskaliaasta esittää arviota lakon vaikutuksista. Joka tapauksessa tappoja ja murhia tehtiin vuoden 1985 huhtikuussa 4, kun vastaava määrä saman vuoden maaliskuu- ja toukokuussa oli 9 sekä edellisen ja seuraavan vuoden huhtikuussa 8 ja 10 (kuvio 1f). Lakon vaikutus murhien ja tappojen määrään saattoi siis olla huomattavakin.

Rattijuopumus. Kevätkuukaudet ovat rattijuopumusrikollisuuden voimakkaan lisääntymisen aikaa. Normaalia kehityksestä poiketen rattijuopumus väheni maaliskuusta huhtikuuhun vuonna 1985 ja kohosi selvästi huhtikuusta toukokuuhun (kuvio 1g). Rattijuopumus oli vuoden 1985 huhtikuussa myös selvästi

alemmalla tasolla kuin vuosien 1984 ja 1986 huhtikuussa.

Liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla. Jos vuoden 1985 lukuja verrataan vuoteen 1984, voitaisiin lakon arvella vaikuttaneen jonkin verran myös liikennejuopumukseen moottorittomalla ajoneuvolla (kuvio 1h). Vuoden 1985 ja 1986 lukujen tarkastelu taas viittaisi siihen, ettei lakolla ollut juurikaan vaikutusta. Selitys tähän ristiriitaisuuteen lienee siinä, että kevään tulo ja säätila vaikuttavat suuresti polkupyörän käyttöön ja sitä kautta liikennejuopumukseen moottorittomalla ajoneuvolla. Samasta syystä on turha etsiä lakon vaikutuksia vesiliikennejuopumukseen kuukausitietoja vertailemalla.

Alkoholin luvaton valmistus. Poliisin tietoon tulut alkoholin luvaton valmistus nelinkertaistui vuoden 1985 maaliskuusta huhtikuuhun ja väheni puoleen saman vuoden huhtikuusta toukokuuhun (kuvio 1i). Verrattuna vuosien 1984 ja 1986 lukuihin voitaisiin lakon arvioida kolminkertaistaneen alkoholin laittoman valmistuksen.

Alkoholin luvaton maahantuonti. Poliisin tietoon tullut alkoholin luvaton maahantuonti lisääntyi vuoden 1985 maaliskuun 5 tapauksesta 13 tapaukseen huhtikuussa 1985 ja väheni 6 tapaukseen toukokuussa 1985 (kuvio 1j). Tämä saattaa olla yhteydessä lakkoon. Toisaalta luvut ovat pieniä ja rikollisuuden kehitys kuukausittain on vuonna 1985 varsin samantapainen kuin vuonna 1986.

Alkoholipitoisen aineen luvaton myynti. Alkoholipitoisen aineen luvattomaan myyntiin Alkon lakko ei näytä vaikuttaneen. Jos lakolla on ollut vaikutusta, on lakko pikemminkin vähentänyt kuin lisännyt alkoholin luvattonta myyntiä (kuvio 1k).

Alkoholipitoisen aineen luvaton hallussapito ja kuljetus. Alkoholipitoisen aineen luvattomaan hallussapitoon ja kuljetukseen Alkon lakko ei juurikaan näytä vaikuttaneen (kuvio 1l).

Huumausainerikokset. Vuoden 1972 toukokuussa huumausainerikokset lisääntyivät voimakkaasti; Takalan mukaan selityksenä ei kuitenkaan ollut huumausaineiden käytön todellinen lisääntyminen vaan tilastokäytäntö (Takala 1973). Vuoden 1985 huhtikuussa huumausainerikosten ei voida havaita lisääntyneen edeltäviin tai seuraaviin kuukausiin ver-

rattuna eikä myöskään vuosiin 1984 ja 1986 verrattuna.

Omaisuusrikokset. Myös lakon mahdollisia vaikutuksia omaisuusrikoksiin tarkasteltiin kuukausitietojen perusteella. Varkauksiin ja näpistykseen lakolla ei näytä olleen mitään vaikutusta. Sen sijaan ryöstöt vähenivät selvästi maaliskuusta huhtikuuhun vuonna 1985 ja lisääntyivät huhtikuusta toukokuuhun. Huhtikuussa 1985 ryöstöjä tehtiin myös selvästi vähemmän kuin huhtikuussa vuosina 1984 ja 1986.

Yhteenveto ja keskustelu

Lähes koko huhtikuun vuonna 1985 kestänyt Alkon myyjien lakko näkyy selvästi poliisin tietoon tullessa rikollisuudessa. Lakko näyttää selvästi rauhoittaneen katukuvaa ja huvitilaisuuksia: juopumuspidätykset vähenivät lähes puoleen, alkoholin nauttiminen yleisellä paikalla väheni noin kaksi kolmannesta, virkamiehen vastustaminen noin neljänneksen, huvitilaisuuksien häirintä noin viidenneksen ja väkivaltarikollisuus vajaan viidenneksen.

Myös liikenneturvallisuus parantui lakon aikana rattijuopumuksen vähentyessä noin neljänneksen.

Alkoholilakirikoksista lakko näyttää selvimmän vaikuttaneen alkoholin luvattomaan valmistukseen: poliisin tietoon tulleet rikokset kolminkertaistuivat. Myös alkoholin luvaton maahantuonti on saattanut lisääntyä. Alkoholipitoisen aineen luvattomaan hallussapitoon ja kuljetukseen sekä alkoholipitoisen aineen luvattomaan myyntiin Alkon lakolla ei näytä olleen vaikutusta.

Kokonaisuutena ottaen lakon vaikutus alkoholin käyttöön kytkeytyvään rikollisuuteen on varsin selvä. Kun Alkon lakko on ollut poliisin työtaakkaa vähentävä ja kun lakko ei millään muotoa vähentänyt poliisin resursseja, voidaan lakon vaikutuksen todelliseen rikollisuuteen olettaa olevan merkittävämpi kuin tilastoituun eli poliisin tietoon tulleeseen rikollisuuteen. Jos

siis lakko tulkitaan kokeiluksi siitä, minkälaisia vaikutuksia lyhytaikaisella ja voimakkaalla vähittäismyyntin rajoittamisella on alkoholioloihin, voidaan tällaisilla rajoituksilla katsoa olevan varsin selvä alkoholihaittoja vähentävä vaikutus. Sen sijaan tiukkojen rajoitusten pitkän aikavälin vaikutuksia ei tuloksista voida suoraan päätellä.

Vertailussa vuoden 1972 lakon vaikutuksiin korostuu rattijuopumuksen voimakas väheneminen vuonna 1985. Tarkastellessaan vuoden 1972 lakon vaikutuksia Takala (1973) arveli lakon vähäisen vaikutuksen rattijuopumukseen perustuvan siihen, että rattijuopumus liittyy ravintolassa tapahtuvaan juomiseen. Suomen suuresta ravintolakulutuksesta Ruotsiin verrattuna Takala arveli myös johtuvan, että lakon vaikutus rattijuopumukseen jäi Suomessa vähäisemmäksi kuin Ruotsissa vuoden 1963 lakon yhteydessä (Takala 1973, 23). Kuitenkin viimeaikaiset Suomea koskevat tutkimukset ovat osoittaneet, että vain joka neljäs rattijuoppo on nauttinut alkoholinsa ravintoloissa (Penttilä & al. 1981). Siten myös rattijuopumuksen vähentyminen vuoden 1985 huhtikuussa saanee selityksensä lakon heikentämästä alkoholin saatavuudesta.

Kirjallisuus

Alha, Antti & Tanner, Pirjo: Alkon myyjien lakon vaikutuksista rattijuoppouteen. *Alkoholikysymys* 41 (1973):3, 67—72

Mäkelä, Klaus: Differential effects of restricting the supply of alcohol: studies of a strike in Finnish liquor stores. *Journal of Drug Issues* 10(1980):1, 131—144

Penttilä, Antti & Aas, Knut & Nevala, Pentti & Piipponen, Seppo & Pikkarainen, Jarmo: Rattijuopumus Uudellamaalla. Ratsiatutkimus alkoholia nauttineista kuljettajista vuonna 1979. Kansanterveyslaboratorion julkaisuja A1/1981. Helsinki 1981

Simpura, Jussi & Österberg, Esa & Haavisto, Kari: Alkon lakon vaikutukset juomien hankintaan keväällä 1985. *Alkoholipolitiikka* 51(1986):2, 90—97

Takala, Hannu: Alkon lakko ja poliisin tietoon tullut rikollisuus. *Alkoholipolitiikka* 38(1973):1, 21—24

Österberg, Esa: Alkoholijuomien kotivarastot. *Alkoholipolitiikka* 51(1986):5, 274—280.

English Summary

Esa Österberg: Alkon lakon vaikutus rikollisuuteen (The Alko strike and its effect on crime)

The almost month-long strike by Alko sales staff in April 1985 is clearly reflected in police records of crimes committed during that period. Streets and festive occasions were much quieter: the number of people arrested for drunkenness was down by half, for drinking in a public place by two thirds, for resisting authority by a quarter, for creating a disturbance at a festive occasion by a fifth and for violent crime by almost a fifth. Traffic safety also improved during the strike, with drunken driving offences down by a quarter.

The strike had the most marked impact on the illegal manufacture of alcohol, three times more crimes of this nature than usual coming to the notice of the police. Illegal imports of alcohol were probably also up. The

strike does not seem to have had any effect on the illegal possession, transport or sale of alcohol-bearing substances.

All in all, the effect of the strike on alcohol-connected crime was clear. Since the strike served to ease the work load of the police without in any way reducing their resources, it probably had a more significant effect on true crime than is shown by the statistics, which only include crime coming to the notice of the police. If, therefore, we interpret the strike in terms of an experiment to test the effect of a short-term, drastic reduction in retail sales of alcohol, we see that it clearly reduced the harmful effects. However, no direct conclusions can be reached about the long-term consequences of tight restrictions.

Alkoholipolitiikka Vol. 52: 185—190, 1987